

studijní pomůckou pro učitele i studenty středních i vysokých škol, laické i odborné zájemce o srovnávání jednotlivých monotetických náboženství. Slovník si kvalitou zpracování většiny hesel zaslouží místo mezi standardními díly v univerzitních, školních i veřejných knihovnách.

Recenzent vidí také několik možností, kterými se slovník může dále rozvíjet: Nový okruh čtenářů by si slovník našel, kdyby byl zveřejněn na internetu, nebo jako elektronická kniha s hypertextovými odkazy. Užitečné by bylo i jeho další, poněkud přepracované vydání s naznačenými změnami (např. rozšíření o kritičtější pohled dovnitř jednotlivých náboženství).

MIKULÁŠ VYMĚTAL

Michael A. Meyer, Judaism within Modernity. Essays on Jewish History and Religion,

**Detroit: Wayne State University
Press 2001, 411 s.**

Michael A. Meyer je profesorem židovských dějin na významné vzdělávací instituci amerického reformního judaismu Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion v Cincinnati, USA. Je považován za jednoho z předních odborníků v oblasti vzniku a vývoje reformního judaismu. Tomuto tématu je také věnována většina jeho ostatních publikací, z nichž patří mezi nejznámější *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism* (New York: Oxford University Press 1988), *Jewish Identity in the Modern World* (Seattle: University of Washington Press 1990) nebo *German-Jewish History in Modern Times I-IV* (New York: Columbia University Press 1996-1998).

Kniha *Judaism within Modernity* se zabývá počátky reformního judaismu, a důraz je proto kladen především na situaci v Německu v 19. a na počátku 20. století.

Pozornost je ovšem věnována i jiným zemím – Rusku, Velké Británii a především Spojeným státům americkým. Autor se věnuje tématům, jako jsou např. komplikovaný vztah Němců a Židů, vznik *Wissenschaft des Judentums*, vztah reformního judaismu a sionismu nebo rozvoj reformního hnutí v USA.

Přes tento široký záběr není kniha koncipována jako úvod do tématu, naopak určitou orientaci v dané problematice již předpokládá.

Kniha obsahuje celkem 22 esejů rozdělených do čtyř částí: I. Reflections on Jewish Historiography; II. The Jews of Germany; III. Religious Reform in Europe; IV. American Jewry. Tyto eseje vznikaly v poměrně rozsáhlém časovém období, mezi lety 1975 a 1999.

V první části se Meyer zabývá problematikou vzniku židovské historiografie v kontextu Německa 19. století. Podle autora je jedním ze způsobů, jímž se moderní Židé odlišili od svých středověkých souvěrců, právě pozornost, kterou začali věnovat vlastní historii. Kromě jiného vyžadoval tento obrat schéma periodizace, které by smysluplně oddělilo jedno období od druhého. Těmto různým koncepcím vytyčování hranic „moderního“ věku se věnuje esej „Where does the Modern Period of Jewish History Begin?“. Následující esej „Reflections on Jewish Modernization“ se posouvá od problematiky časového vymezení moderního období k vymezení jeho podstaty. Autor tu předkládá i vlastní názor: „modernizace“ judaismu nebyla do velké míry ničím jiným než jeho postupnou integrací do nežidovské ekonomiky, společnosti a kultury, které přitom samy procesem modernizace také procházely. Na druhou stranu ale názory, které byly zvnějšku na judaismus aplikovány, židovští představitelé transformovali tak, aby ho nezbavovaly svébytnosti.

Dále autor ukazuje, jak byly hranice mezi židovskou a německou identitou v tomto období propustné. Němečtí Židé se postupně začali odlišovat od Židů žijících v jiných zemích a začali být podobní ostatním Němcům. Tento proces integrace je předmětem esej „Jews as Jews versus Jews as

Germans: Two Historical Perspectives“, jenž také upozorňuje na vzájemně protikladné přístupy některých badatelů, kteří se věnují pohledu na německé Židovstvo buď jako na součást Židovstva světového, nebo jako na součást německé společnosti a kultury.

V eseji „The Question of Continuity in Jewish History“ se autor zaměřuje na pokusy židovských historiků najít „červenou nit“ táhnoucí se židovskými dějinami. Dle jeho vlastního názoru jsou však pokusy definovat ji v náboženských či národnostních termínech neefektivní a místo nich navrhuje jiný přístup poskytující požadovaný smysl kontinuity. Namísto jednoho vlákna táhnoucího se celou židovskou historií nabízí metaforu „lana“ skládajícího se z mnoha vzájemně propletených vláken, z nichž se žádné netáhne od začátku až do konce. Jednotlivá vlákna reprezentující různé prvky dějin (náboženské, národní, sociální, územní, jazykové a politické) se mohou zesilovat a zeslabovat, ale pokud se všechna nepřetrhnou současně, kontinuita není narušena.

Druhá část knihy je věnována širšímu politickému a sociálnímu kontextu německého judaismu. Za jeden z hlavních fenoménů, vznikajících v tomto prostředí, Meyer považuje *Wissenschaft des Judentums*. Tento myšlenkový proud reprezentoval kritický přístup k židovské tradici, o níž zároveň vyprodukoval rozsáhlé množství literatury, a podle autora identifikaci s judaismem zároveň posiloval i oslaboval.

Německý judaismus byl podle Meyera ovlivňován charakteristickými politickými podmínkami, které nebyly ani tak nepříznivé jako ve východní Evropě, ani tak příznivé jako v porevoluční Francii. Německé státy přinášely naději na emancipaci, ale trvaly na tom, aby si ji Židé nejdříve „zasloužili“. To vede dle autora některé badatele k tomu, aby hovořili o „ceně“, kterou Židé za emancipaci měli a byli připraveni zaplatit. Ta podle nich měla zahrnovat nejen změnu tradičních povolání a kulturní reedukaci, ale i náboženskou reformu. Esej „German Political Pressure and Jewish Religious Response in the Nineteenth Century“ s tímto názorem nesouhlasí a naopak tvrdí, že

představitelé napříč náboženským spektrem odmítali jakoukoliv takto stanovenou cenu zaplatit, pokud by měla znamenat kompromis s jejich principy.

Zatímco první dvě části knihy byly věnovány spíše historickým a politickým okolnostem vzniku reformního judaismu, ve třetí části se Meyer soustřeďuje na samotný náboženský vývoj. Nový úhel pohledu na tento předmět přináší esej „Should and Can an ‚Antiquated‘ Religion Become Modern?“, který se zabývá otázkou, jak se na nově vznikající hnutí dívali ti, jež nebyli jeho součástí, především křesťané. Esej dokumentuje jejich převažující názor, že judaismus není schopen obnovy a že judaismus a modernita jsou vzájemně neslučitelné, což odsuzuje toto náboženství k pomalému zániku.

Esej „How Awesome is This Place! The Reconceptualization of the Synagogue in Nineteenth-Century Germany“ rozebírá kázání přednesená u příležitosti otírání nových synagog a ukazuje, jakou přeměnou procházel původní koncept synagogy. Z dřívějšího místa setkání za účelem modlitby a studia se nyní stává bázeň vzbuzující prostor, svatyně modelovaná podle křesťanského kostela.

Dva eseje třetí části knihy se zabývají náboženskou reformou v období, jemuž byla z tohoto hlediska doposud v literatuře věnována jen malá pozornost – Výmarské republice. Meyer výrazně modifikuje dva převládající názory na židovský náboženský život dvacátých let 20. století – to, že reformní judaismus byl naprosto protisionistický a že procházel obdobím náboženské stagnace.

Reformní hnutí, které koncem 19. století učinilo z velké většiny německých Židů přívržence liberálního judaismu, mělo v Rusku jen velmi omezený a krátkodobý úspěch. Esej „The German Model of Religious Reform and Russian Jewry“ dokumentuje důvody tohoto nezdaru a zkoumá také témata, která odlišovala ruskou náboženskou debatu od těch, jimiž se zabývali Židé v Německu.

Ve Velké Británii bylo reformní hnutí úspěšnější než v Rusku, ale nedosáhlo takového ohlasu jako v Německu. Během dru-

hého desetiletí 20. století se tu rozdělilo na dva proudy – tradičnější reformní a radikálnější liberální. Oba vycházely z německého reformního modelu, ale kvůli odlišnému politickému, náboženskému a intelektuálnímu prostředí se postupně rozešly v názo-rech na to, zda je judaismus inherentně progresivní, zda je Bible přímým slovem Božím nebo jakou roli má hrát v judaismu sociální spravedlnost.

Čtvrtá část knihy je zaměřena na příchod reformního judaismu do Spojených států. Němečtí Židé, kteří v 19. století přicházeli do USA, si vytvořili svébytnou německo-židovskou identitu, která pozoruhodně vzdorovala amerikanizaci. Tato situace se ale proměňuje ve chvíli, kdy se americký reformní judaismus stává radikálnějším a nábožensky propracovanějším. Tehdy začíná nad dříve dominantním německým proudem získávat převahu.

Poslední dva eseje, které práci uzavírají, se věnují vztahu reformního judaismu a sionismu v USA. Esej „American Reform Judaism and Zionism: Early Efforts and Rapprochement“ ukazuje, že už před rokem 1920 vystupovali někteří prominentní reformní rabíni na obhajobu sionismu, a zkoumá argumenty, jimiž se bránili názoru, že judaismus a sionismus jsou neslučitelné.

Závěrem lze říci, že kniha *Judaismus within Modernity* představuje důležitou sbírku erudovaných esejů, které ukazují autorovu odbornost a propracovanou argumentaci.

Každý z esejů je koncipován jako samostatný, vnitřně ukončený celek. Jak již bylo zmíněno, vznikaly během rozsáhlého časového období. Čtenář tak může postrádat jistou vzájemnou provázanost jednotlivých částí, což narušuje dojem z knihy jako celistvého projektu.

Mezi hlavní přínosy patří v mnoha směrech inovativní pohled na resistenci utvářejícího se reformního hnutí vůči německému politickému tlaku na kulturní a náboženskou asimilaci. Zajímavá je také kritika tradičního názoru, že reformní judaismus a sionismus byly dva naprosto neslučitelné koncepty. Za zmínku stojí i fakt, že věnuje prostor problematice reformního judaismu

v ruském prostředí, což je otázka v ostatní literatuře týkající se tohoto tématu naprosto opomíjená. Nový je i pohled na intelektuální „odtržení“ amerického reformního judaismu od německých kořenů.

KATEŘINA ŘEPOVÁ

Martin Slobodník – Gabriel Pirický (eds.), Fascinácia a (ne)poznanie. Kultúrne stretý Západu a Východu,

Bratislava: Chronos 2003, 200 s.

Sborník slovenského kolektivu autorů je příspěvkem k aktuální problematice setkávání odlišných světů Západu a Východu a přináší pozoruhodné informace jak o historických okolnostech a průběhu těchto kontaktů, tak především o předobzrech, očekáváních či soudech, které toto seznamování doprovázely v minulosti, a z nichž mnohé přetrvávají dodnes.

Kulturní střety Východu a Západu patří k aktuálním tématům religionistiky od konce sedmdesátých let 20. století, kdy poprvé vyšla klasická studie Edwarda Saida věnovaná problematice orientalismu (*Orientalism: Western Conceptions of the East*, New York: Pantheon 1978). Diskuse na toto téma se soustřeďuje především na otázku západní, tj. evropské či americké interpretace a chápání „orientálních“ kultur, jimiž se obvykle rozumí kultury v rozlehleém prostoru od arabského Blízkého východu přes Indii až po Japonsko.

Ačkoliv na toto téma byla ve světě publikována celá plejáda knih, které rozvíjejí koncept orientalismu nebo se vůči němu kriticky vymezují (John J. Clarke, *Oriental Enlightenment: The Encounter between Asian and Western Thought*, London – New York: Routledge 1997; Richard King, *Orientalism and Religion: Postcolonial Theory, India and „The Mystic East“*,